

INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER

HANDICAP- POLITISK HANDLEPLAN

NOTAT OM EN
HANDLINGSPLAN,
DER KAN SKABE
FORANDRING

**HANDICAP-POLITISK HANDLEPLAN
NOTAT OM EN HANDLEPLAN, DER KAN SKABE FORANDRING**

Forfattere: Hans Bruun Dabelsteen & Nikolaj Nielsen

© 2019 Institut for Menneskerettigheder
Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution
Forsidefoto: Colourbox.dk

e-ISBN: 978-87-93605-93-0

Wilders Plads 8 K
1403 København K
Telefon 3269 8888
www.menneskeret.dk

INDHOLD

INDHOLD	3
RESUMÉ	4
INTRODUKTION	5
DE FIRE HANDICAPPOLITISKE GRUNDPRINCIPPER	6
3.1 AFSPEJLER DE FIRE PRINCIPPER DET SOCIALE HANDICAPBEGREB?	6
3.2 DEN HANDICAPPOLITISKE REDEGØRELSE AFSPEJLER ET FOKUS PÅ INDIVIDUEL KOMPENSATION	8
HANDICAPPOLITISKE MÅLSÆTNINGER	9
4.1 EKSEMPLER PÅ OVERORDNEDE INDSATSOMRÅDER I HANDLINGSPLANER	9
4.2 EN SKABELON FOR MÅLSÆTNINGER I EN HANDLINGSPLAN	10
4.3 NEDSÆTTELSE AF STYRINGSGRUPPE OG TILVEJEBRINGELSE AF VIDEN	13
BILAG	15
SLUTNOTER	16

RESUMÉ

Danmark havde i en national handicappolitisk handlingsplan i 2013, men i dag eksisterer ingen overordnet plan for området.

Sidste efterår gik over 60 foreninger, fagforbund og interesseorganisationer sammen for at gøre opmærksom på behovet for en samlet handicappolitisk handlingsplan med målbare målsætninger. Tilsammen repræsenterer de ikke blot det mangfoldige handicappolitiske landskab, men brede samfundsinteresser.¹ Behovet for en handlingsplan blev i øvrigt også fremhævet af FN's Handicapkomité i 2014.

Som handicapbarometeret og andre handicapundersøgelser slår fast, er mennesker med handicap markant ringere stillet end resten af befolkningen på næsten alle parametre man kan måle på.²

Meget af arbejdet er allerede gjort. I de handicappolitiske redegørelser fra Børne- og Socialministeriet findes allerede udvalgte og prioriterede centrale temaer inden for handicapområdet med udgangspunkt i Handicapkonventionen. Dertil kan man trække på en lang række sammenlignelige landes handicappolitiske handlingsplaner.

Dette notat peger på de nødvendige elementer for at opnå en handlingsplan, der kan skabe forandring: en opdatering af de danske handicappolitiske grundprincipper og opstilling af målbare målsætninger.

INTRODUKTION

Dette notat peger på en overordnet retning for arbejdet med en ny national handicappolitisk handlingsplan for Danmark. Det er således ikke et forsøg på at formulere det konkrete indhold.

I dag eksisterer der ikke nogen overordnet plan på området. I stedet har regeringen valgt at arbejde med mere "afgrænsede" planer for politikområder som demens, psykiatri eller handicap og beskæftigelse. Derudover opererer Børne- og Socialministeriet med en række principper som grundlag for dansk handicappolitik.³

Som handicapbarometeret og andre handicapundersøgelser slår fast, er mennesker med handicap markant ringere stillet end resten af befolkningen på næsten alle parametre man kan måle på.⁴

En national handicappolitisk handlingsplan er et vigtigt redskab til at sikre at udviklingen i ligebehandlingen af personer med handicap går den rigtige vej.

De lande vi normalt sammenligner os med har allerede, eller arbejder på at få, en national handicappolitisk handlingsplan forankret i FN's handicapkonvention. Det gælder for eksempelvis Sverige, Norge, Finland, Tyskland og Irland.

De seneste regeringer i Danmark har alle på forskellig vis arbejdet med overordnede visioner og målsætninger inden for det nationale handicappolitiske område. Vi har senest haft en tværgående handlingsplan på handicapområdet i 2013. Handlingsplanen præsenterede tre visioner, de handicappolitiske principper og seks udvalgte temaer med dertilhørende målsætninger.⁵

Denne handlingsplan modtog imidlertid kritik fra FN's Handicapkomité for ikke at have konkrete, målbare mål og indikatorer samt et budget til at føre visionerne ud i livet.⁶ Der har ikke siden været en tværgående national handlingsplan på handicapområdet.

I det følgende kommer vi ind på de eksisterende handicappolitiske principper og deres forankring i Handicapkonventionen. Herefter sætter vi fokus på hvordan konkrete målsætninger i en mulig handlingsplan kunne se ud.

DE FIRE HANDICAPPOLITISKE GRUNDPRINCIPPER

I den nationale handicappolitiske handlingsplan fra 2013 er det angivet indledningsvist, at planen bygger på fire handicappolitiske principper.⁷ Principperne er også beskrevet på Børne- og Socialministeriets hjemmeside.⁸

Principperne kan dateres tilbage til startfirserne og blev primært defineret som et modbillede til særforsorgens institutionalisering og ekskludering af mennesker med handicap.⁹

I forbindelse med en eventuel vedtagelse af en ny handicappolitisk handlingsplan kan det overvejes om, der kunne være et behov for at revidere de eksisterende principper i lyset af udviklingen af synet på mennesker med handicap og ikke mindst ratificeringen af FN's Handicapkonvention.¹⁰

3.1 AFSPEJLER DE FIRE PRINCIPPER DET SOCIALE HANDICAPBEGREB?

De fire principper er:

- Ligebehandlingsprincippet
- Kompensationsprincippet
- Sektoransvarlighedsprincippet
- Solidaritetsprincippet

Principperne står ikke alene og suppleres af principperne i FN's handicapkonvention ikke mindst definitionen af handicap, som konventionen er baseret på.

Spørgsmålet er, om det sociale handicapbegreb, som er beskrevet i konventionens artikel 1 i tilstrækkelig grad, er afspejlet i danske handicappolitiske principper. Det sociale handicapbegreb forudsætter, at opnåelsen af et inkluderende og mangfoldigt samfund skal ske ved at nedbryde de barrierer, som forhindrer mennesker med handicap i at opnå lige muligheder.

I den korte redegørelse for principperne, som fremgår af Socialministeriets hjemmeside, er nedbrydelsen af barrierer imidlertid ikke nævnt. I den forbindelse fremhæver vi især to af principperne.

I beskrivelsen af **kompensationsprincippet** fremgår det, at "Kompensation gives for at overkomme de barrierer, som forhindrer børn, unge og voksne med handicap i at deltage i samfundslivet på lige fod med alle andre".¹¹

Individuel støtte og kompensation er nødvendigt på vejen til et mere tilgængeligt samfund. Men i lyset af tiltrædelsen af FN's Handicapkonvention bør målet for en dansk handicappolitik først og fremmest være et inkluderende og tilgængeligt samfund. Det kan derfor overvejes, om ikke der er behov for at vægte eller i hvert fald kvalificere kompensationsprincippet med **princippet om inklusion og tilgængelighed**, så det afspejler det primære fokus på udviklingen af et inkluderende, tilgængeligt samfund.

Et andet vigtigt princip er **sektoransvarsprincippet**. Socialministeriet definerer, at "... alle offentlige myndigheder har et ansvar for, at deres tilbud er tilgængelige for mennesker med handicap og for at indtænke handicappolitiske aspekter i politikudviklingen på de respektive områder."¹² I forhold til handicapkonventionen udgør sektoransvarsprincippet en bevægelse imod øget inklusion og væk fra et samfund, hvor det enkelte menneske med handicap er henvist til en specialiseret handicapsektor, for at få opfyldt sine rettigheder.

Men sektoransvarsprincippet kommer i visse tilfælde til at fungere som en barriere for inklusion i sig selv. Med henvisning til dette princip har nogle myndigheder bortlagt deres ansvar ved at afslå hjælp eller støtte med henvisning til, at ansvaret falder under en anden sektor eller gren af forvaltningen. Sektoransvar bør ikke være lig med "silo-ansvar".¹³

I stedet bør man indtænke handicapperspektivet i alle offentlige myndigheders beslutninger, services og aktiviteter fra starten af, og tage udgangspunkt i borgerens behov i stedet for myndighedernes opdeling. I forlængelse af denne pointe, bør man overveje, om et princip om "**mainstreaming**" på handicapområdet er mere tidssvarende end et "sektoransvarsprincip".¹⁴

Endelig kan man bemærke, at et begreb som **universelt design** ikke er indarbejdet i de danske handicappolitiske principper. Universelt design betyder at produkter, omgivelser, offentlige tilbud mv. indrettes så de i videst muligt omfang kan bruges af alle. Begrebet er centralt, fordi det understreger vigtigheden af at nedbryde eksisterende barrierer for mennesker med handicap og at undgå at skabe nye når samfundet udvikler sig.

Et af formålene med en national handicappolitisk handlingsplan er at skabe strukturen for en samlet national indsats for at nedbryde barriererne i samfundet og sikre politisk opmærksomhed på, hvornår nye barrierer opstår. I forbindelse med udarbejdelsen af en handlingsplan, kunne man derfor revurdere de danske handicappolitiske principper, så de i højere grad fremhæver betydningen af at nedbryde barriere i samfundet.

3.2 DEN HANDICAPPOLITISKE REDEGØRELSE AFSPEJLER ET FOKUS PÅ INDIVIDUEL KOMPENSATION

Som nævnt udgives den handicappolitiske redegørelse hvert andet år af Ministeriernes Handicapudvalg, et tværministerielt udvalg med Børne og Socialministeriet som formand. Redegørelsen beskriver de handicappolitiske tiltag i forhold til centrale samfundsområder, som uddannelse og arbejdsmarked, sundhed, med videre.

I redegørelsen medtages de tiltag, der er specifikt rettet mod mennesker med handicap. Imidlertid forholder redegørelsen sig ikke til, hvordan reformer eller den generelle samfundsudvikling på et givet område har bidraget til enten at nedbryde barrierer for mennesker med handicap eller måske har været med til at skabe nogle nye barrierer.

Til eksempel nævner redegørelsen ikke hvordan den øgede grad af digitalisering af kontakten mellem borger og myndighed for personer med handicap på den ene side kan bidrage til at nedbryde barriere for personer med handicap. Men på den anden side, kan den også bidrage til at skabe nye barriere, hvis det ikke sikres, at de digitale løsninger er tilgængelige.

Redegørelsen oplister alene de seneste politiske tiltag rettet mod at kompensere eller imødekomme personer med handicaps særlige behov. Derfor er der ikke oplysninger, som kan belyse, hvordan det går med udviklingen af et samfund, hvor mennesker med handicap kan nyde grundlæggende rettigheder på lige fod med andre. Også af den grund bør redegørelsen suppleres af en tværgående handicappolitisk handlingsplan.

HANDICAPPOLITISKE MÅLSÆTNINGER

Vi vender os nu mod, hvordan en handicappolitisk handlingsplan i grove træk kan se ud.

Typisk vil den være struktureret efter en række udvalgte temaer eller indsatsområder indenfor handicapområdet. I en europæisk sammenhæng har lande med en vedtaget handicappolitisk handlingsplan i dag næsten uden undtagelse taget udgangspunkt i Handicapkonventionen ved udvælgelsen af temaer.

Fremgangsmåden er, at Handicapkonventionens centrale principper og ideer formuleres så det passer ind i det enkelte lands egen sammenhæng. Typisk rummer handlingsplanerne 6-8 udvalgte temaer med særlig relevans.

4.1 EKSEMPLER PÅ OVERORDNEDE INDSATSOMRÅDER I HANDLINGSPLANER

Under hvert tema eller indsatsområde finder man en række målsætninger, der konkret beskriver, hvordan man vil føre indsatsen ud i livet.

I en dansk sammenhæng har udvalgte temaer før været:

- Selvstændigt liv og inklusion i samfundet
- Uddannelse
- Beskæftigelse
- Viden og dataindsamling
- Ny teknologi og øget tilgængelighed
- Bevidstliggørelse og bekæmpelse af diskrimination
- Fysisk og digital tilgængelighed
- Sundhed
- Internationalt samarbejde

Yderligere temaer som andre sammenlignelige lande har udvalgt ud over de danske, er:¹⁵

- Lighed for loven og adgang til retssystemet (Sverige, Finland, Tjekkiet)
- Børn med handicap (Sverige, Tyskland)
- Ret til selvstændigt liv - botilbud og lignende støtteboformer for mennesker med handicap (Sverige, Irland, Finland, Tyskland)
- Individ-fokuseret handicapservice (Irland)
- Kultur og fritid (Finland, Tyskland)
- Kvinder med handicap (Tjekkiet, Tyskland)
- Familieliv (Tjekkiet, Tyskland)
- Ældre mennesker med handicap (Tyskland)

Interessant nok er særligt universelt design en af de mest centrale ideer i Handicapkonventionen, og ofte inkluderet i sammenlignelige landes handicappolitiske handlingsplaner som et centralt element.¹⁶

Som eksempel hedder den eksisterende handlingsplan fra Norge "Regjeringens handlingsplan for universell utformning 2015-2019". Og i den nyeste svenske handlingsplan vedtaget i 2017, "Nationellt mål och inriktning för funktionshindervisningen" er det ene ud af fire hovedprincipper, "principen om universell utformning".

4.2 EN SKABELON FOR MÅLSÆTNINGER I EN HANDLINGSPLAN

Som en generel udformning af handlingsplaner internationalt og i Danmark (i 2013), identificeres og prioriteres udvalgte temaer eller indsatsområder. Under hvert tema finder man en række konkrete målsætninger.

Imidlertid kan der være forskel på hvor hensigtsmæssigt handlingsplanerne konstrueres i forhold til at tydeliggøre målsætningernes gennemførlighed.

Man kan tale om en skabelon for opstilling af målsætninger, man kan vælge at følge.¹⁷ Nedenstående er ét bud på en skematisk struktur til en handlingsplan.

Tema og relation til handicap-konventionen	Målsætning	Aktivitet	Ansvarlig myndighed	Løbetid	Målopfyldelses-kriterier
Overordnet tema. Eksempel: Lige adgang til uddannelse (artikel 24)	Beskrivelse af hvad kriteriet for gennemførelse er.	Det konkrete initiativ beskrevet, så det står klart hvad, der konkret skal gennemføres	Navn på myndighed. Eksempel: Undervisningsministeriet	En realistisk løbetid	Klare handlinger, produkter eller statistiske benchmarks udpeges som indikator for opfyldelse

Målsætninger bør typisk indrettes på en måde, så problemområdet er defineret klart, men også så et initiativ fremstilles sammen med en tidsramme og en ansvarlig aktør.

Hvad der er afgørende for disse målsætninger er, at der ikke er tvivl om hvad der skal til, før det vedtagne mål er nået. Det er derfor nødvendigt både at beskrive status quo og formulere, hvad der skal til, før målet er opnået.

Et eksempel på det modsatte af dette – altså, at der ikke opereres med en konkret opfyldelse af målet – kan hentes fra den danske handicap-politiske handlingsplan 2013.

Under temaet ”Medborgerskab og deltagelse” angives målsætningen ”Respekt for forskellighed”, der defineres således: ”Mødet mellem mennesker med og uden handicap skal være baseret på anerkendelse og respekt.” Herefter oplister en række eksisterende initiativer, der ikke klart tydeliggør deadline eller målopfyldelse ud over ”...at fjerne kulturelle og holdningsmæssige barrierer for, at mennesker med handicap i højere grad kan deltage i og bidrage til fællesskabet.”¹⁸

Følger man skabelonen, bør man i stedet for operere med en beskrivelse af problemets omfang, hvem som er ansvarlig for at bekæmpe problemet, hvornår det skal ske og hvad der skal til før problemets omfang har opnået en tilfredsstillende reduktion.

Det ville således være mere hensigtsmæssigt, eksempelvis at beskrive det eksisterende niveau af anerkendelse og respekt for mennesker med handicap gennem spørgeskemaundersøgelser eller anvende eksisterende viden, der undersøger netop dette (fx den løbende SHILD-spørgeskemaundersøgelse fra VIVE). Dette ville desuden muliggøre angivelse af måltal for om man faktisk har rykket sig ift. holdninger, fordomme, diskrimination og lignende i befolkningen. I forhold til denne konkrete målsætning kunne have forankret den koordinerende indsats for opfyldelse af målsætningen hos Det Centrale Handicapråd eller

Socialstyrelsen, og have givet dem 4-6 år til at rykke det eksisterende niveau i den rigtige retning.

Det er en vigtig pointe, at ikke alle målsætninger bør gøres op i tal og procenter. Nogle målsætninger egner sig bedre til andre former for målopfyldelseskriterier. Pointen er dog i alle tilfælde, at målopfyldelsen skal beskrives entydigt og præcist.

Vi viser her et par europæiske eksempler på hvordan en konkret handicappolitisk målsætning kan sættes op. Typisk opererer man med en kortfattet skematisk oversigt over alle målsætninger inden for det givne tema, der efterfølgende bliver beskrevet mere indgående. Det er kun den skematiske del, vi her medtager.

Det første eksempel er taget fra den tyske forbundsregerings handicappolitiske handlingsplan fra 2016, "Unser Weg in eine inklusive Gesellschaft".¹⁹ Den 362 sider lange handlingsplan rummer 13 temaer og over 200 målsætninger. Eksemplet omhandler oprettelsen af den første omfattende survey-baserede database om mennesker med handicap i Tyskland, der har som erklæret formål, at fungere som forbundsregeringens kompas i forhold til den føderale handicappolitik de kommende år.²⁰

Eksempel fra Tysklands handlingsplan					
Tema	Målsætning	Aktivitet	Ansvarlig myndighed	Løbetid	Målopfyldelseskriterier
Social og politisk deltagelse	Der skal være tilgængelig data om mennesker med handicap	Forberedelse af en rapport. De indikatorer, der bruges til at beskrive handicappedes liv, bliver udvidet til tidsserier. Dette gør udviklingen, og virkningerne af programmer og foranstaltninger synlige.	Det føderale social- og arbejdsministerium	2016/2017	Forbundsregeringen udarbejder en rapport om livssituationen for mennesker med handicap

Det tyske eksempel har alle grundelementer i formuleringen af målsætningen fra skabelonen, og det har været muligt at indsætte det i skemaet. I øvrigt rummer rapporten en plan for at styrke virkningsanalyser og evalueringer på to planer: dels på et aggregeret plan, hvor den generelle udvikling på temaerne løbende

følges, dels på et detaljeret plan, hvor alle målsætninger følges af de ansvarlige myndigheder gennem forskellige evalueringsmetoder alt efter karakteren af den givne målsætning.²¹ Implementeringsprocessen er forankret i et handlingsplansudvalg (med repræsentanter fra myndigheder og civilsamfundet) samt i Forbundsministeriet for Arbejde og Sociale Anliggende.

Det andet eksempel har vi taget fra Irland. Som det sidste EU-land ratificerede Irland efter en længere proces på 11 år Handicapkonventionen i 2018. I den forbindelse vedtog den irske regering i 2017 en national handicappolitisk handlingsplan, "National Disability Inclusion Strategy 2017-2021." Handlingsplanen identificerer 114 målsætninger fordelt på 8 centrale temaer inspireret af Handicapkonventionen samt dertilhørende tidsrammer for gennemførelse.²²

Eksempel fra Irlands handlingsplan					
Tema	Målsætning	Aktivitet	Ansvarlig myndighed	Løbetid	Målopfyldelseskriterier
Beskæftigelse	Personer med handicap skal have lige mulighed for beskæftigelse og karriere	Vi vil øge den offentlige sektors beskæftigelsesandel for personer med handicap	Alle relevante ministerier	Løbende indtil 2024	Andelen af personer med handicap beskæftiget i den offentlige sektor skal øges fra 3 % til 6 %, og dette mål indlejres i alle offentlige tjenesters arbejdsstyrke planlægning og rekruttering.

Også i det irske eksempel er det muligt at indsætte målsætningen i skemaet. I dette tilfælde opererer man med en konkret andel af arbejdsstyrken, der skal øges inden for en tidsramme. Gennemførelsen af hele handlingsplanen monitoreres i øvrigt af en tværministeriel styregruppe med repræsentanter fra civilsamfundet og et nationalt handicapråd (NDA). Sidstnævnte er desuden i gang med at udvikle levevilkårsindikatorer for personer med handicap med det formål at måle på den løbende implementering af handlingsplanens otte indsatsområder.

4.3 NEDSÆTTELSE AF STYRINGSGRUPPE OG TILVEJBRINGELSE AF VIDEN

Endelig er det i forbindelse med målsætninger i handlingspolitiske handlingsplaner nødvendigt at nedsætte en styringsgruppe til at monitorere og

koordinere implementeringen af handlingsplanen. Denne styringsgruppe bør rumme repræsentanter fra de offentlige myndigheder og fra civilsamfundet.

Som en afgørende del af både handlingsplanens gennemførlighed og som en del af styringsgruppens monitorering, bør man **sikre en stabil og løbende finansiering af statistisk viden på handicapområdet.**

Indsamlingen af statistisk viden på handicapområdet er nødvendig for at kunne følge udviklingen på det aggregerede niveau. Det vil sige, på overordnede handicappolitiske temaer som uddannelse eller diskrimination. Man skal belyse udviklingen for voksne og børn med handicap i forhold til resten af befolkningen. Denne viden burde desuden findes på kommunalt niveau. I den forbindelse foreslår vi, at den eksisterende SHILD-database forankret i VIVE fortsættes og udvikles, da den i store træk opfylder formålet. Denne viden bør endvidere også indsamles vedrørende børn med handicap. I dag omfatter SHILD-databasen udelukkende voksne mellem 16 og 64 år.

Mens viden på aggregeret niveau giver blik for den overordnede udvikling, kræver det mere detaljeret viden, at kunne fastsætte målbare målsætninger på det enkelte område, som eksempelvis børn med autisme på grunduddannelsesforløb. Det kræver bedre handicapdata end vi har i besiddelse i dag. For at opnå dette, skal den begyndende koordinering og samling af statistisk viden om mennesker med handicap (eksempelvis udviklingen af de kommunale serviceindikatorer på handicapområdet) fortsætte. Men det kræver også udvikling af ny viden indenfor konkrete områder. Et vigtigt aspekt af dette vil være at sikre, at handicapperspektivet medtages i større befolkningsundersøgelser fremadrettet både indenfor forskning og hos Danmarks Statistik.

BILAG

Brev fra 60 organisationer til Børne- og Social minister Mai Mercado.

Mai Mercado
Børne- og socialminister
Det Konservative Folkeparti

Børne- og Socialministeriet
Holmens Kanal 22
1060 København K

August 2018

KÆRE BØRNE- OG SOCIALMINISTER MAI MERCADO

Institut for Menneskerettigheder lancerede i december 2017 handicapbarometer.dk, der systematisk kortlægger levevilkårene for mennesker med handicap i forhold til resten af befolkningen.

Desværre tegner Handicapbarometeret et nedslående billede: på 9 ud af 10 vigtige områder som uddannelse, beskæftigelse, vold, sundhed, tilgængelighed eller diskrimination er mennesker med handicap markant værre stillet end resten af befolkningen.

Mennesker med handicap har således markant ringere levevilkår end resten af befolkningen. Det bekymrer os, og på den baggrund mener vi, at tiden er inde til at foreslå en systematisk tilgang til disse udfordringer i form af en national handicappolitisk handlingsplan.

En handlingsplan bør sætte fokus på, at indsatsen til at imødekomme disse udfordringer skal koordineres på tværs af sektorer og ressortområder. Men man bør også pege på, at vi i Danmark faktisk mener det, når vi siger, at alle bør have lige muligheder og behandles lige.

For at sikre de fornødne resultater, bør handlingsplanen:

- Være **tværgående**, dække alle typer handicap og tage udgangspunkt i FN's Handicapkonvention.
- Rumme **målbare** målsætninger.
- Sikre en forsvarligt indsamlet **statistisk viden** på handicapområdet, så udviklingen kan følges – også på kommuneniveau og for børn.

Vi håber, at du som Børne- og Socialminister vil tage bolden op, og stiller os naturligvis til rådighed for drøftelser herom.

Med venlig hilsen

ADHD-foreningen
Advokatsamfundet
Akademikerne (AC)
Bedre Psykiatri
BorderlineNetværket
Børnerådet
Cystisk Fibrose Foreningen
Dansk Blindesamfund
Dansk Cøliaki Forening
Dansk Fibromyalgi-Forening
Dansk Handicapforbund
Dansk Kvindesamfund
Dansk Landsforening for Hals- og Mundhuleopererede
Dansk Psykiatrisk Selskab
Dansk Selskab for Psykosocial Rehabilitering
Dansk Socialrådgiverforening
Dansk Sygeplejeråd
Danske Doves Landsforbund
Danske Erhvervsskoler og -Gymnasier
Danske Fysioterapeuter

Danske Handicaporganisationer
Danske Patienter
DepressionsForeningen
Det sociale netværk/Headspace
Diabetesforeningen
DIGNITY - Dansk Institut Mod Tortur
Epilepsiforeningen
Ergoterapeutforeningen
Folkehøjskolernes Forening i Danmark
Foreningen Danske Døvblinde
Gigtforeningen
Hjernesagen
Hjerneskadeforeningen
Høreforeningen
Institut for Menneskerettigheder
Kvinderådet
Landsforeningen Autisme
Landsforeningen LEV
Landsforeningen Spor
Landsorganisationen Borgerstyret Personlig Assistance

LGBT Danmark
Lægeforeningen
Lægemiddelindustriforeningen
Muskelsvindfonden
Nyreforeningen
OCD Foreningen
Ordblinde/Dysleksiforeningen i Danmark
Parkinsonforeningen
Psoriasisforeningen
Psykiatrifonden
Sammenslutningen af Unge Med Handicap
Scleroseforeningen
SIND
Sjældne Diagnoser
Skole og Forældre
Socialpædagogerne
Socialt Lederforum
Spastikerforeningen
Stofskifteforeningen
Ulykkespatientforeningen og Polioforeningen

SLUTNOTER

- ¹ Se bilag til dette notat eller: Diverse underskrivere (2018): **Kære Børne- og Socialminister Mai Mercado**. Brev. Afsendere på vegne af underskrivere: Institut for Menneskerettigheder og Danske Handicaporganisationer. Tilgængelig på: https://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/media/dokumenter/nyheder/aabent_brev_uden_logo.pdf. Besøgt den 23. januar 2019.
- ² Institut for Menneskerettigheder (2019): **Handicapbarometer**. Tilgængelig på: www.handicapbarometer.dk. Besøgt den 23. januar 2019. Andre publikationer som kunne være Amilon, A. m.fl. (2017): **Personer med Handicap. Hverdagsliv og levevilkår 2016**. København: VIVE; Larsen, M.R. & Larsen, M. (2017): **Handicap, beskæftigelse og uddannelse i 2016**. København: VIVE; Eller Larsen, M.R. & Larsen, M. (2018): **Personer med fysiske handicap og psykiske lidelser**. København: VIVE.
- ³ Se: Børne- og Socialministeriet (2018): **De danske grundprincipper på handicapområdet**. Tilgængelig på: <https://socialministeriet.dk/arbejdsomraader/handicap/handicappolitik/de-danske-grundprincipper-paa-handicapomraadet/>. Besøgt den 23. januar 2019.
- ⁴ Se Handicapbarometer; Personer med Handicap; Handicap, beskæftigelse og uddannelse i 2016; eller Personer med fysiske handicap og psykiske lidelser.
- ⁵ Regeringen (2013): **Handicappolitisk handlingsplan 2013 - Et samfund for alle**. København: Social-, børne- og integrationsministeriet. Tilgængelig på: <https://www.regeringen.dk/tidligere-publikationer/handicappolitisk-handlingsplan-2013-et-samfund-for-alle/>. Besøgt den 23. januar 2019.
- ⁶ United Nations (2014): **Concluding observations on the initial report of Denmark**. Genève: Committee on the Rights of Persons with Disabilities, se side 2. Tilgængelig på: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2fC%2fDNK%2fCO%2f1&Lang=en. Besøgt den 23. januar 2019.
- ⁷ Se Handicappolitisk Handlingsplan 2013, side 9
- ⁸ Se De danske grundprincipper på handicapområdet.
- ⁹ Se Wiederholt, M (2005): **Dansk Handicap Politik Grundprincipper**. København: Det Centrale Handicapråd.
- ¹⁰ Institut for menneskerettigheder (2018): **FN's Konvention om Rettigheder for Personer med Handicap**. København: Institut for menneskerettigheder. Tilgængelig på: <https://menneskeret.dk/fns-konvention-rettigheder-personer-handicap-handicapkonventionen>. Besøgt den 23. januar 2019.
- ¹¹ Se De danske grundprincipper på handicapområdet.
- ¹² Se De danske grundprincipper på handicapområdet.
- ¹³ Danske Handicaporganisationer: **Sektoransvar**. Tilgængelig på: <https://www.handicap.dk/politik/politikatalog/sectoransvar/>. Besøgt den 4. april 2019. Som eksempel, se Nielsen, N. & P. Vigild (2017): **Retten til Uddannelse – Når børn med handicap ikke går i skole**. København: Institut for Menneskerettigheder. Tilgængelig på:

<https://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/media/dokumenter/udgivelser/Retten%20til%20uddannelse.pdf>. Besøgt den 4. april 2019.

¹⁴ Princippet om mainstreaming på handicapområdet er også en del af forpligtelserne efter FNs Handicapkonvention, jf. FN's handicapkonvention artikel 4 stk. 1, litra c.

¹⁵ Listen er baseret på følgende. Den tyske, føderale regerings handlingsplan 2011-2021: Bundesministerium für Arbeit und Soziales (2016): **Unser Weg in eine inklusive**

Gesellschaft . Nationaler Aktionsplan 2.0 der Bundesregierung zur UN-Behindertenrechtskonvention (UN-BRK). Berlin: Bundesministerium für Arbeit und

Soziales. Tilgængelig på: https://www.gemeinsam-einfach-machen.de/SharedDocs/Downloads/DE/AS/NAP2/NAP2.pdf?__blob=publicationFile&v=2.

Den tjekkiske handlingsplan 2010-2014: Government Board for People with Disabilities (2010): **National Plan for the Creation of Equal Opportunities for Persons with Disabilities 2010–2014**. Prag: Government Board for People with Disabilities.

Tilgængelig på: <https://icv.vlada.cz/assets/vydavatelstvi/vydane-publikace/National-plan-for-the-creation-of-equal-opportunities-for-persons-with-disabilities-2010-2014.pdf>.

Besøgt den 23. januar 2019. Den finske regerings handlingsplan 2010-2015: Ministry of Social Affairs and Health (2012): **A Strong Basis for Inclusion and equality. Finland's Disability Policy Programme VAMPO 2010–2015**. Helsinki: Ministry of Social

Affairs and Health. Tilgængelig på: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/73337/URN%3ANBN%3Afi-fe201504224874.pdf?sequence=1>.

Besøgt den 23. januar 2019. Den svenske regerings seneste handlingsplan godkendt i 2017: Regeringen (2017): **Regeringens proposition 2016/17:188 Nationellt mål och inriktning för Funktionshinderspolitiken**. Stockholm:

Regeringen. Tilgængelig på: https://www.regeringen.se/49aa12/contentassets/0571a7504d49428292a6ab114e4b0263/nationellt-mal-och-inriktning-for-funktionshinderspolitiken-prop-2016-17_188.pdf.

Besøgt den 23. januar 2019. Den norske regerings handlingsplan 2015-2019: Barne-, likestillings- og Inkluderingsdepartementet (2016): **Regjeringens handlingsplan for universell utforming 2015-2019**. Oslo: Barne-, likestillings- og

Inkluderingsdepartementet. Tilgængelig på: <https://www.regjeringen.no/contentassets/b335313065f440f6bd7cc203a8e0ce2d/regjeringens-handlingsplan-for-universell-utforming-2015-2019-1.pdf>.

Besøgt den 23. januar 2019. Den irske regerings handlingsplan 2017-2021: Department of Justice and Equality (2017): **National Disability Inclusion Strategy 2017-2021**. Dublin: Department of Justice and Equality.

Tilgængelig på: <http://justice.ie/en/JELR/dept-justice-ndi-inclusion-strategy-booklet.pdf/Files/dept-justice-ndi-inclusion-strategy-booklet.pdf>.

Besøgt den 23. januar 2019.

¹⁶ Universelt design nævnes om en af de fem vigtigste definitioner i Handicapkonventionens artikel 2, og nævnes også som en generel forpligtelse at fremme artikel 4, litra f. I en dansk myndighedssammenhæng er universelt design dog

oftest forstået som fysisk tilgængelighed i byggeri, jf. side 26-27 i Børne- og Socialministeriet (2018): **Handicappolitisk Redegørelse 2018**. København: Børne- og

Socialministeriet. Tilgængelig på:

<https://socialministeriet.dk/media/19318/handicappolitisk-redegoerelse-2018.pdf>.

Besøgt den 23. januar 2019.

¹⁷ Skabelonen og strukturen er inspireret af Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (2002): **Handbook on National Human Rights Plans of Action**. Genève: Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, se især side 75. Tilgængelig på:

<https://www.ohchr.org/Documents/Publications/training10en.pdf>. Besøgt den 23.

januar 2019.

¹⁸ Se Handicappolitisk handlingsplan 2013, side 12.

¹⁹ Se Unser Weg in eine inklusive Gesellschaft. En engelsk beskrivelse af handlingsplanen er tilgængelig på: [https://www.gemeinsam-einfach-](https://www.gemeinsam-einfach-machen.de/GEM/EN/summary_of_the_nap20/summary_of_the_nap20_node.html)

[machen.de/GEM/EN/summary_of_the_nap20/summary_of_the_nap20_node.html](https://www.gemeinsam-einfach-machen.de/GEM/EN/summary_of_the_nap20/summary_of_the_nap20_node.html).

Besøgt den 4. april 2019.

²⁰ Unser Weg in eine inklusive Gesellschaft, side 169-170 og 177-184.

²¹ Unser Weg in eine inklusive Gesellschaft, side 283-285. Om monitorering, side 288-289.

²² Department of Justice and Equality (2019): **National Disability Inclusion Strategy 2017-2021**. Introduktionsside. Dublin: Department of Justice and Equality. Tilgængelig på: <http://www.justice.ie/en/JELR/Pages/WP17000244>. Besøgt den 23. januar 2019.

INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER

